

TARIM İŞLETMELERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

2010 YILI

HAYVANCILIK SEKTÖR RAPORU

**TARIM İŞLETMELERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (TİGEM)
HAYVANCILIK SEKTÖR RAPORU**

1. Giriş	2
2. Dünyada Hayvancılık Sektörünün Görünümü	3
3. Türkiye’de Hayvancılık Sektörünün Görünümü	5
3.1 Büyükbaş Hayvan Yetiştiriciliği:	5
3.2 Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliği:	8
3.3 Kümes Hayvancılığı Faaliyetleri.....	9
4. Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü (TİGEM) Damızlık Faaliyetleri	10
4.1 TİGEM’in Kuruluşu.....	10
4.2 TİGEM'in Kuruluş Amacı ve Faaliyet Konuları.....	10
4.3 TİGEM’de Hayvancılık Faaliyetinin Gelişimi	11
4.4 TİGEM’de Sığırcılık Faaliyeti ve Damızlık Dağıtımı	15
4.5 TİGEM’de Koyunculuk Faaliyeti ve Damızlık Dağıtımı	19
5. Safkan Arap Atı Yetiştiriciliği	22
5.1 Giriş.....	22
5.2 Karacabey Tarım İşletmesi (Karacabey Harası)	22
5.3 Sultansuyu Tarım İşletmesi (Sultansuyu Harası).....	23
5.4 Anadolu Tarım İşletmesi (Çifteler Harası)	23
5.5 TİGEM Safkan Arap Atı Yetiştiriciliğinin Değerlendirilmesi.....	24
6. Teşebbüsün Yerli ve Uluslararası Rakipleriyle veya Benzer Faaliyet Gösteren Kuruluşlarla Karşılaştırmaları	24

TARIM İŞLETMELERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (TİGEM) HAYVANCILIK SEKTÖR RAPORU

1. GİRİŞ

Gelişen ve değişen dünyada insanoğlunun geçmişte var olan, bugün yaşanan ve gelecekte de hissedilecek önemli ve değişmez sorunlarının başında yeterli ve dengeli beslenme gelmektedir. Bu olgu söz konusu olduğunda, hayvansal ürünler taşıdıkları biyolojik özellikleri nedeniyle vazgeçilmez ve diğer besin maddeleri ile ikame edilemez bir konumdadır.

İnsan beslenmesinde en değerli ürün grubunu hayvansal kökenli ürünler (et, süt, yumurta, bal ve bunların ürünleri) oluşturmaktadır. Bu ürünlerden elde edilen hayvansal proteinlerin yerini başka bir madde dolduramamaktadır. İnsanın büyümesi, gelişmesi ve sağlıklı kalabilmesinin yanı sıra, beyin gelişimi bakımından da önemli olan sekiz adet aminoasit, sadece hayvansal kökenli proteinlerde yeterli miktarda bulunmaktadır. Sağlıklı bir insanın vücut ağırlığının her kilogramı için günde 1 gr protein tüketmesi ve bunun da %42'sinin, yani 30–35 gramının hayvansal kökenli olması gerekmektedir.

Hayvansal besinlerdeki protein miktarları ise, ette % 15–20, balıkta %19–24, yumurtada %12, sütte %3-4, peynirde ise %15-25'dir. Yukarıda sayılan nedenlerden dolayı kırmızı et, beyaz et, süt, yumurta gibi hayvansal ürünlerin düzenli olarak tüketilmesi gerekmektedir. Ancak, ülkemizde tüketilen günlük protein miktarının % 73'ü bitkisel kökenli gıda maddelerinden sağlanmaktadır.

İnsanların yeterli ve dengeli beslenmesinde önemli rolü bulunan hayvancılık sektörü; ulusal geliri ve istihdamı artırmak, et, süt, tekstil, deri, kozmetik ve ilaç sanayi dallarına hammadde sağlamak, dengeli kalkınmaya katkıda bulunmak ve ihracat yoluyla döviz gelirlerini artırmak gibi önemli ekonomik ve sosyal fonksiyonlara sahiptir.

Bugün, temel olarak hayvancılığa dayalı; yem sanayi, et ve mamulleri sanayi, süt ve mamulleri sanayi, dericilik ve tekstil sanayileri, veteriner ilaçları ve hayvancılık ekipman sanayileri yeni istihdam alanları yaratmakta, hayvancılığa girdi sağlamak ve hayvansal ürünlerin işlenmesiyle katma değer artışına katkı sağlamaktadır.

Günümüzde ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin belirlenmesinde kullanılan önemli kriterlerden birisi de kişi başına tüketilen hayvansal besin miktarıdır. Bu bağlamda hayvansal protein tüketimi ile kalkınma arasında sebep sonuç ilişkisinin var olduğu ileri sürülebilir.

Beslenme alışkanlığının coğrafi koşullar ve kültürel faktörler nedeniyle önemli farklılıklar göstermesine rağmen, ülkelerin besin ihtiyaçlarını mümkün olduğunca dışarıya bağımlı olmaksızın karşılama isteği, sektörü ülkelerin destek ve koruması altında kapsamlı tarım politikaları oluşturmaya yöneltmiştir.

Gelişmiş ülkeler ulusal üretimde istikrarı sağlamak amacıyla, bitkisel ve hayvansal üretimi daha akılcı ve ekonomik politikalarla desteklemektedir. Söz konusu ülkeler elde edilen üretim artışı ile aynı zamanda önemli bir dış satımcı ülke konumuna gelmişlerdir. Bu yüzyılda tarımsal ve hayvansal besin maddelerinin üretimi, gelişmiş ülkelerin tekelinde daha stratejik bir konuma ulaşacak, aynı zamanda az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere karşı politik ve ekonomik bir silah olarak da kullanılabilir.

Dünya üzerindeki 6,9 Milyara ulaşan nüfusun yeterli ve dengeli beslenmesinin vazgeçilmezi olan hayvancılık sektörü, dünya üzerinde hala yaklaşık 1 Milyar kişinin aç olduğu, her yıl 7

Milyon insanın açlıktan öldüğü ve bu miktarların sürekli artarak devam ettiği bir dönemde önemini daha da pekiştirmektedir.

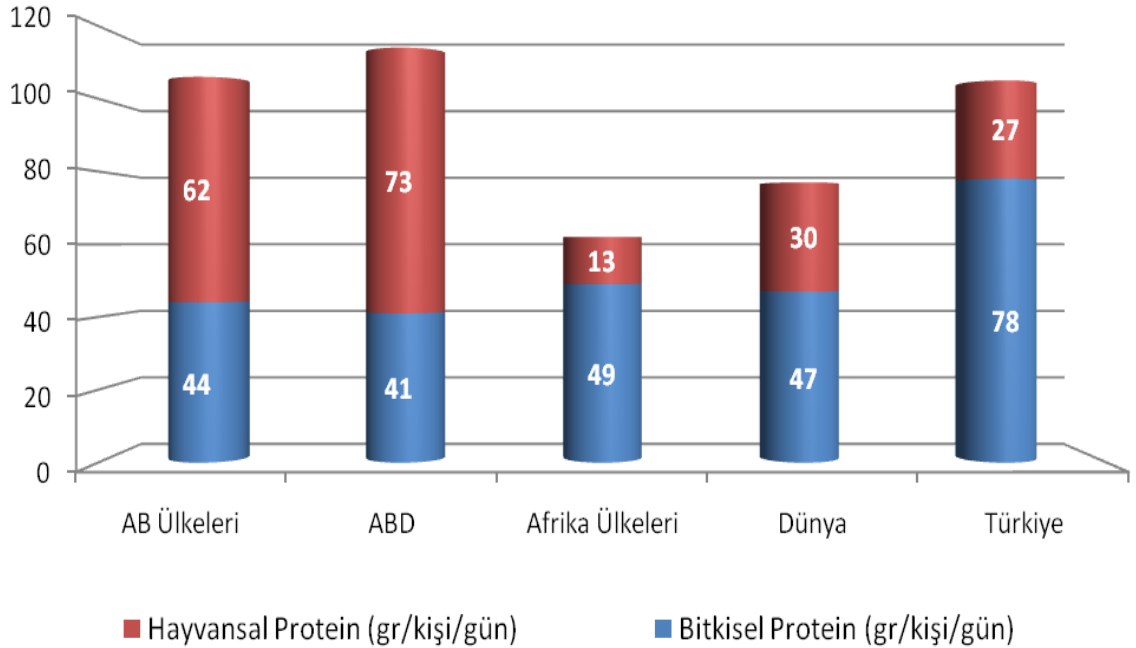
2. DÜNYADA HAYVANCILIK SEKTÖRÜNÜN GÖRÜNÜMÜ

Başta et, süt ve yumurta gibi gıda maddeleri olmak üzere insanların önemli ihtiyaçlarını karşılayan hayvancılık, tarımın önemli alt sektörlerinden biridir. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) verilerine göre 2009 yılında tarım sektörü dünya gayri safi hâsılasının %3'ünü oluşturmakta, hayvancılık sektörü ise tarımsal gayri safi hâsılasının %37'sini oluşturmaktadır. Bu oran AB ülkelerinde %48, ABD'de %44 iken gelişmekte olan ülkelerde %30'lar civarında kalmıştır.

Dünya genelinde kişi başına ortalama günlük protein tüketimi 77 gram olup, bunun 30 gramı hayvansal kaynaklı proteinlerden karşılanmaktadır. Gelişmiş ülkelerde gelişmekte olan ülkelere göre kişi başına günlük protein tüketim miktarı iki kat artarken, proteinlerin hayvansal ürünlerden karşılanma oranları gelişmekte olan ülkelere %20 civarındadır. Bu oran gelişmiş ülkelere %65'lere kadar çıkmaktadır.

Tablo 1: 2007 yılında kişi başına düşen günlük protein oranları. Kaynak: FAOSTAT 2007

Ülke	Toplam Protein (gr/kişi/gün)	Hayvansal Protein (gr/kişi/gün)	Oran (%)
AB Ülkeleri	106	62	58
ABD	114	73	64
Afrika Ülkeleri	62	13	21
Dünya	77	30	39
Türkiye	105	27	26

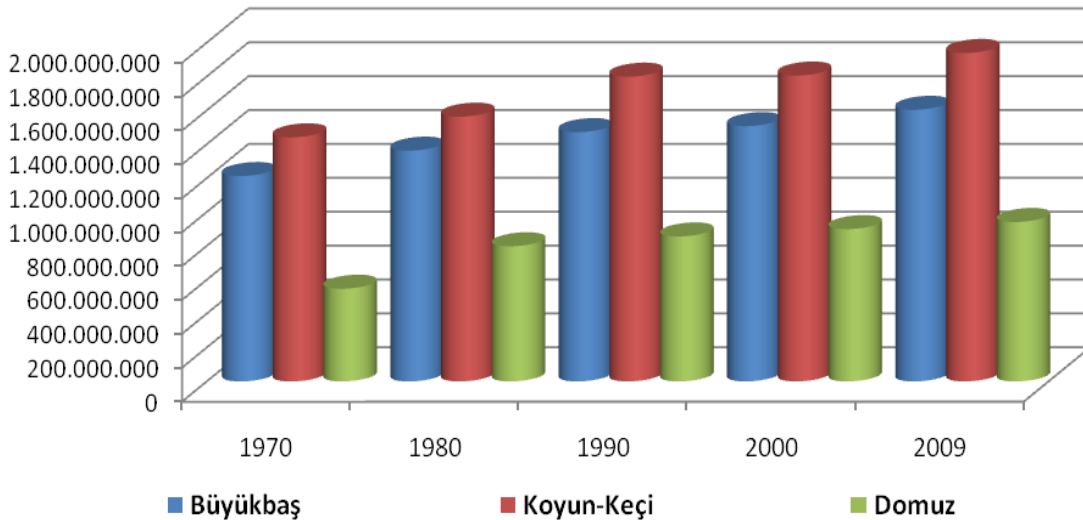
Dengeli beslenmede önemi fazla olan gıdalardan 2007 yılı FAO verilerine göre dünyada her yıl kişi başına 40,0 kg et tedarikinin olduğu görülmektedir. Bu et tedarikinin 15,1 kg'ını domuz, 12,6 kg'ını kanatlı, 9,6 kg'ını sığır, 1,9 kg'ını koyun ve 0,8 kg'ını ise diğerleri oluşturmaktadır.

FAO verilerine göre 2009 yılında dünyada 1,4 Milyar baş sığır, 1,9 Milyar baş koyun ve keçi, 188 Milyon baş manda, 33 Milyon baş deve, 941 Milyon baş domuz ve 20,6 Milyar adet kanatlı varlığı bulunmaktadır.

Geçmiş yıllara göre bir değerlendirme yapıldığında dünyada 1970 yılına göre 2009 yılında hayvan varlıklarında büyükbaşta %32, koyun ve keçide %35 ve domuzda %72'lik artış sağlanmıştır. Kanatlılarda ise bu artış %260,4 olmuştur.

Hayvan Türü	1970	1980	1990	2000	2009
Sığırlar	1.081.641.464	1.217.018.356	1.298.403.239	1.314.760.564	1.382.241.378
Koyun-Keçi	1.440.966.260	1.562.997.291	1.799.113.503	1.805.676.168	1.939.242.921
Domuz	547.231.126	797.777.532	855.962.614	899.104.897	941.212.507
Manda	107.262.744	121.493.833	148.184.210	164.114.424	188.306.103
Deve	23.478.660	23.831.600	25.321.237	28.116.664	33.228.500

Gelişmiş ülkeler tarım ve hayvancılık sektörlerinde ülkelerinde istikrarı sağlamakta ve ihracatçı

konumda yerlerini almaktadırlar. Bunu, bitkisel ve hayvansal üretimi daha akılcı ve ekonomik politikalarla destekleyerek başarmaktadırlar.

Hayvancılık sektörü, gelişmişlik durumu ne olursa olsun, tüm ülkeler için büyük önem arz etmektedir. İnsanlığın ilk çağlarında ve özellikle göçebelik dönemlerinde, yapılan en önemli ekonomik faaliyet hayvancılık olmuştur. Açlık-tokluk, iyi-kötü beslenme gibi insan odaklı konular, günümüz dünya siyasetini de etkilemektedir. Nitekim gelişmiş ülkeler, geri kalmış olan ülkelere teknoloji, damızlık materyal, canlı hayvan, tohumluk ve işlenmiş ürünler gibi tarımsal üretim maddelerini pazarlayarak büyük bir gelir sağlamakta ve bu şekilde, özellikle tarımsal ürün ticareti yaptıkları ülkeler üzerindeki etkinliklerini artırmaktadırlar.

Hayvancılık bugün, gelişmiş ülkelerde bir endüstri haline gelmiş, ekonominin ayrılmaz bir parçası olmuştur. Bu durum, tarımın ve dolayısıyla hayvancılığın ulusal düzeyde geliştirilmesi gereken stratejik bir sektör olduğunu ortaya koymaktadır.

3. TÜRKİYE’DE HAYVANCILIK SEKTÖRÜNÜN GÖRÜNÜMÜ

Türkiye’de hayvansal üretim, bitkisel üretimden sonra gelmekte ve tarımsal üretim değerinin yaklaşık %30’unu oluşturmaktadır. Bu durumun birçok önemli nedeni bulunmakla birlikte, temel neden Türkiye’de hayvancılığın ticari bir faaliyet olarak algılanmamasıdır. Ayrıca geleneksel tarım kültürü içerisinde bitkisel üretim birinci üretim faaliyeti durumundadır..

Türkiye tarafından son yıllarda izlenen tarım politikaları, daha çok bitkisel üretimin artırılması ve kalite olarak iyileştirilmesinin yanında, hayvancılık için yem bitkileri üretimi ve süt teşviki gibi bazı özendirici ve geliştirici önlemlerinde alındığı görülmektedir. Ancak, özellikle AB’ye uyum ve rekabet gücünün artırılabilmesi için hayvansal üretimin tarımsal üretim içerisindeki payının artırılması, gerekli alt yapı ve mevzuat çalışmalarının yapılması gerektiği açık olarak görülmektedir.

Bu çerçevede, hayvancılık sektörü, önümüzdeki dönemlerde de ülke ekonomisi ve insan beslenmesindeki önemini artırarak sürdürecektir. Türkiye’nin de özellikle ülke insanının yeterli ve dengeli beslenebilmesi için, bu konudaki mevcut potansiyelini ve uyguladığı politikaları iyi analiz etmesi ve sektörün sürdürülebilirliğini sağlaması gerekmektedir. Ayrıca, giderek liberalleşen dünya tarım ticaretinde, hayvancılık sektörünün uluslar arası rekabete uyumunu sağlayacak politikalara yönelmesi büyük önem arz etmektedir.

Türkiye coğrafi özellikleri bakımından her türlü hayvansal ürün üretimi için uygun ortam ve oldukça önemli bir potansiyele sahiptir. Hayvancılık, ülkemizin artan nüfusunun yeterli ve dengeli beslenmesini sağlamanın yanında hayvancılığa dayalı sanayiye hammadde temini açısından da önem arz etmektedir.

Çeşitli iklimleri ve geniş meralarıyla Türkiye, hayvancılık açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Ülkemizde, 1970’li yıllara kadar hem büyükbaş ve hem de küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinin tamamına yakını, yerli ırklardaki hayvanlarla ve doğal otlaklarda yapılan mera hayvancılığı şeklinde sürdürülmüştür. Hayvanlar, kış aylarında kuru ot, saman ve kısıtlı kesif yem ile yaşam payı oranında beslenmiş, diğer zamanlarda ise doğal meralarda otlatılmıştır. 1980 yılına kadar Türkiye bu potansiyeli çok iyi değerlendirmiş ve hayvan varlığı sürekli artış göstermiştir. Türkiye’de hayvan yetiştiriciliği en fazla, yazların serin ve yağışlı olduğu ve bunun sonucunda gür otlakların bulunduğu Erzurum–Kars Bölümü ile Doğu Karadeniz Bölümü’nde yaygın olarak, büyük ölçüde aile işletmeciliği şeklinde yapılmaktadır.

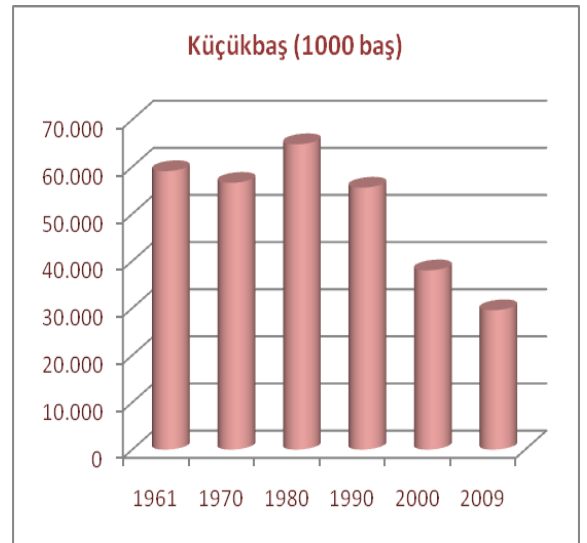
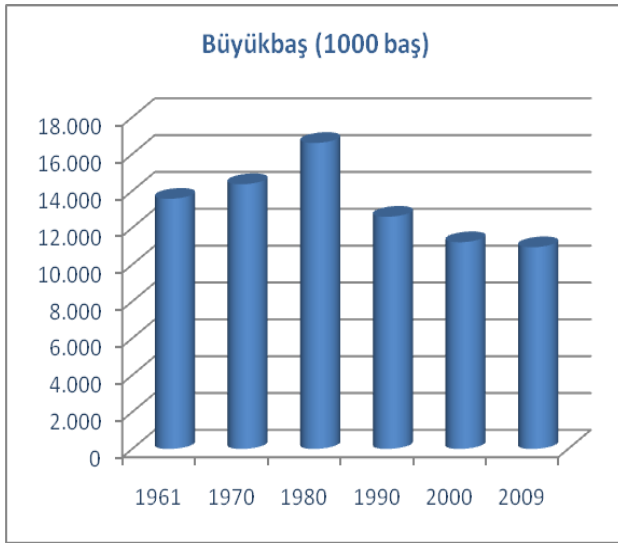
3.1 Büyükbaş Hayvan Yetiştiriciliği:

Büyükbaş hayvan yetiştiriciliği denildiğinde sığır, manda ve deve yetiştiriciliği anlaşılır. Gerek Türkiye gerekse Dünya için üretim değeri bakımından sığırın önemi daha farklı bir yerde bulunmaktadır. Ülkemizde son yıllarda sayısı oldukça azalan manda yetiştiriciliğine son zamanlarda önem vermeye başlanmıştır. Deve yetiştiriciliği ise sadece sembolik olarak bulunmaktadır. Ülkemizdeki hayvancılık faaliyetinin en önemli kısmını büyükbaş yetiştiriciliği oluşturmaktadır.

Tablo 3: Yıllar İtibariyle Türkiye Hayvan Varlığı (baş)

	1961	1970	1980	1990	2000	2009
Sığır	12.435.000	13.189.000	15.567.000	12.173.000	11.054.000	10.859.942
Manda	1.140.000	1.178.000	1.040.000	429.000	165.000	86.297
BÜYÜKBAŞ	13.576.961	14.368.970	16.608.980	12.603.990	11.221.000	10.948.248
1961'e Göre % Artış	0,00	5,83	22,33	-7,17	-17,35	-19,36
Koyun	34.463.200	36.351.008	46.026.000	43.647.008	30.256.000	23.974.591
Keçi	24.632.208	20.267.008	18.775.008	11.942.000	7.774.000	5.593.561
KÜÇÜKBAŞ	59.095.408	56.618.016	64.801.008	55.589.008	38.030.000	29.568.152
1961'e Göre % Artış	0,00	-4,19	9,65	-5,93	-35,65	-49,97

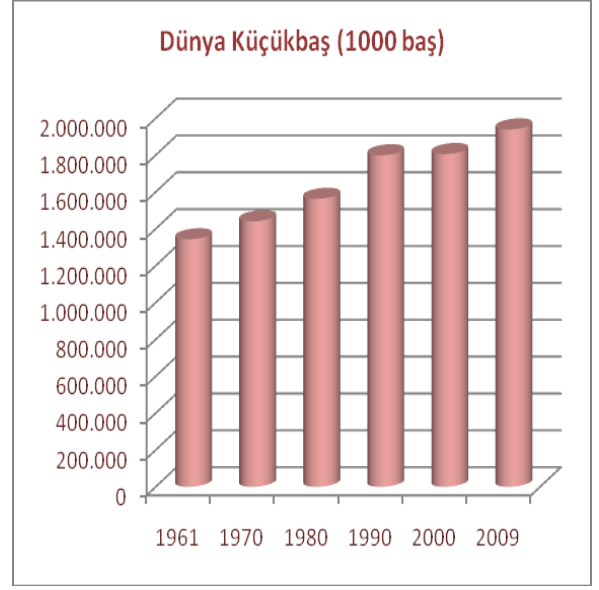
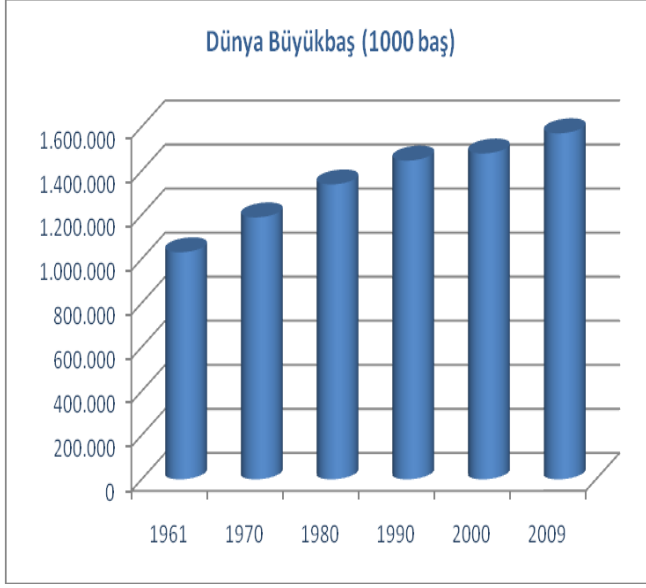
Kaynak; FAOSTAT

Tablo 4: Yıllar İtibariyle Dünya Hayvan Varlığı (baş)

	1961	1970	1980	1990	2000	2009
Sığır	942.175.069	1.081.641.464	1.217.018.356	1.298.403.239	1.314.760.564	1.382.241.378
Manda	88.321.807	107.262.744	121.493.833	148.184.210	164.114.424	188.306.103
BÜYÜKBAŞ	1.030.496.876	1.188.904.208	1.338.512.189	1.446.587.449	1.478.874.988	1.570.547.481
1961'e Göre % Artış	0,00	15,37	29,89	40,38	43,51	52,41
Koyun	994.268.736	1.063.272.612	1.098.674.103	1.207.941.311	1.058.830.774	1.071.274.348
Keçi	348.726.793	377.693.648	464.323.188	591.172.192	746.845.394	867.968.573
KÜÇÜKBAŞ	1.342.995.529	1.440.966.260	1.562.997.291	1.799.113.503	1.805.676.168	1.939.242.921
1961'e Göre % Artış	0,00	7,29	16,38	33,96	34,45	44,40

Kaynak; FAOSTAT

Türkiye’de Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren sığırcılık önemli bir üretim kolu olarak algılanmış ve hemen her zaman diğer hayvansal üretim kollarına göre daha fazla ilgi görmüştür. Öyle ki, özellikle son yıllarda, hayvancılık denildiğinde hemen her zaman sığır yetiştiriciliği anlaşılır hale gelmiştir. Bunda, sığırın sağladığı avantajları kadar sığır ticaretinin, gelişmiş kabul edilen ülkeler için de daha önemli olmasının büyük payı olmuştur.

Dünya süt üretiminin tamamına yakını ve et üretiminin de %24’ünü tek başına sağlayan sığır, besin maddesi üretiminde büyük paya sahiptir. Bu durum sığırın biyolojik avantajlarından kaynaklanmaktadır.

Sığırı önemli kılan avantajlar;

- Kaba ve kesif yemleri hayvansal proteine dönüştürme yeteneklerinin yüksek olması,
- Süt veriminin yüksek olması,
- Sağılma süresinin uzun olması ile yılın her ayında süt üretimi imkanı sağlaması,
- Çok farklı iklim kuşaklarında yetiştirilme imkanının olması,
- Et üretim kapasitesi en yüksek tür olması,
- Genetik ıslah ve üremenin denetimine yönelik uygulamalara yüksek düzeyde reaksiyon göstermesi ve
- Farklı koşullara uyum sağlayabilecek çok sayıda ırkının bulunmasıdır.

Ülkemiz sığır yetiştiriciliği ağırlıklı olarak aile işletmeciliği şeklinde yürütülmüştür. Ancak, son yıllarda sağlanan Devlet desteklerinin de artmasıyla büyük kapasiteli modern sığırcılık işletmeleri de kurulmaya başlanılmıştır. GAP ve DAP kapsamında yer alan illerde 50 baş ve üzeri sığırcılık yatırımlarının desteklenmesine 2010 yılından itibaren başlandı.

Türkiye’de yetiştirilen kültür ırkı sığırların önemli bir bölümünü sütçü özelliği ile ön plana çıkan Siyah-Alaca ırkı sığırlar oluşturmaktadır. Siyah-Alaca ırkını Esmer, Jersey ve Simmental ırkı sığırlar takip etmekte ve son yıllarda etçi özelliği ile ön plana çıkan Hereford ve Angus ırklarında da önemli artış olduğu görülmektedir.

Yerli ırkların ise önemli bir kısmını Yerli Kara, Boz, Doğu Anadolu Kırmızısı ve Güneydoğu Sarı-Kırmızısı ırkı sığırlar oluşturmaktadır. Melez genotipler ise genel itibariyle, kültür ırklarının

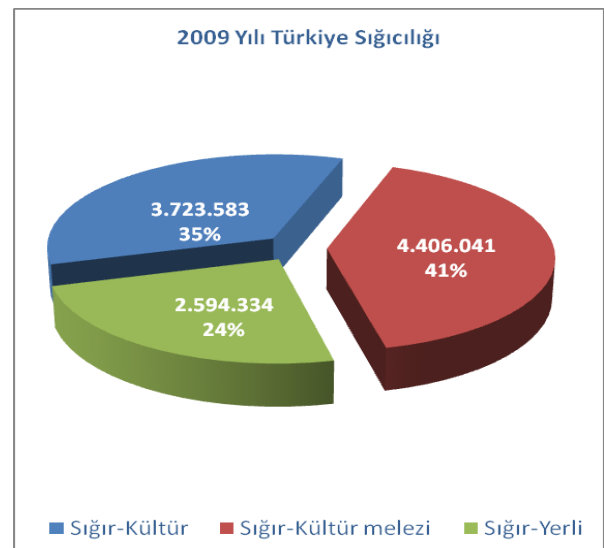
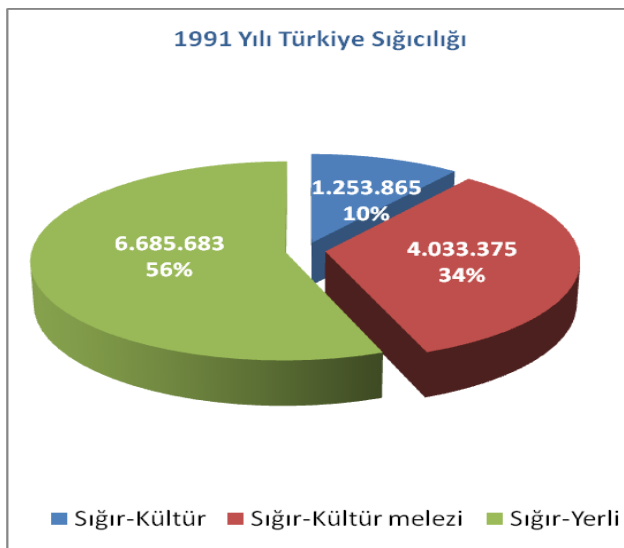
yerli ırklar ile melezlenmesi sonucu elde edilmektedir. Bu melezlemeler çoğunlukla kasaplık hayvan (dana) elde edilmesi için yapılmaktadır.

Türkiye'nin 2009 yılındaki toplam 10,8 Milyon baş sığır varlığının %35'ini kültür ırkı, %41'ini melez ırkı ve %24'ünü yerli ırk oluşturmaktadır. 2009 yılı TÜİK verilerine göre ülkemizin 1991 yılında toplam 8,6 Milyon ton olan süt üretimi ile birim hayvan başına verimi 1.400 kg iken, 2009 yılında süt üretimi 11,6 milyon tona ve birim hayvan başına verimi %100'e yakın bir artışla 2.800 kg'a ulaşmıştır. Bu verimler kültür ırkında 3.840 kg/baş, melez ırkında 2.720 kg/baş ve yerli ırkta 1.320 kg olmuştur.

Ülkemiz sığır varlığında yürütülen ıslah çalışmalarının yanında, hayvan besleme ve işletmecilik alanında sağlanan gelişmeler 1991 yılında ortalama 143 kg/baş olan karkas ağırlığını 2009 yılında 217 kg/baş'a ulaştırmıştır.

	Sığır-Kültür	Sığır-Kültür melezi	Sığır-Yerli	Toplam
1991	1.253.865	4.033.375	6.685.683	11.972.923
1995	1.702.000	4.776.000	5.311.000	11.789.000
2000	1.806.000	4.738.000	4.217.000	10.761.000
2005	2.354.957	4.537.998	3.633.485	10.526.440
2009	3.723.583	4.406.041	2.594.334	10.723.958

Kaynak: TÜİK, Hayvansal Üretim İstatistikleri,2009

3.2 Küçükbaş Hayvan Yetiştiriciliği:

Koyunculuk Türk Ulusunun tarih boyunca uğraştığı en önemli hayvan yetiştiriciliği dallarından biridir. Koyun yetiştiriciliği et, süt, yün ve deri üretimi açısından ülkemiz ekonomisinde önemli yer tutmaktadır. Kırsal alanda yaşayan halkımız için kolay bir uğraş alanı ve aynı zamanda ekonomik güvence olan koyunculuk en eski hayvansal üretim alanlarından biridir. Yakın tarihimizde koyunculüğün özellikle Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgeleri'nde yaşayan halkımızın önemli bir geçim kaynağını oluşturmaktadır. Ancak, 1980 yılından sonra

koyunculuga gereken destek saglanmadigi için, koyun sayısında önemli bir azalma görülmektedir.

Ülkemizde Akkaraman, Morkaraman, Dağlıç, Kıvırcık, Sakız, Merinos, Karayaka, Karagül, İvesi, Malya, Tahirova, Herik, Acıpayam, Bafra ve Polatlı ırkı koyunlar bulunmaktadır. Bu koyun ırklarının pek çoğu uzun süre içerisinde yapılan ıslah ve seleksiyon çalışmaları neticesinde elde edilen ülkemizin önemli gen kaynaklarıdır.

TÜİK verilerine göre 1991 yılında 40,4 Milyon baş olan koyun varlığı %86 oranında azalarak 21,7 Milyon başa düşmüştür. Ülkemizde yaklaşık olarak et üretiminin üçte birini, süt üretiminin beşte birini temin eden koyun sayısındaki aşırı düşüşün önlenmesi için acil tedbirlerin alınması gerekmektedir. Toplum olarak koyun eti tüketim alışkanlığımız, kuzu eti talebindeki sürekli artış ve Kurban Bayramı nedeniyle her yıl yaklaşık 2 Milyon baş koyunun kesilmesi, gerekli tedbirlerin önemini daha da artırmaktadır.

Tablo 6:Türkiye Koyun ve Keçi Varlığı (baş)

	Koyun	Keçi	Toplam
1991	40.432.340	10.764.198	51.196.538
1995	33.791.000	9.111.000	42.902.000
2000	28.492.000	7.201.000	35.693.000
2005	25.304.325	6.517.464	31.821.789
2009	21.749.508	5.128.285	26.877.793

Kaynak: TÜİK, Hayvansal Üretim İstatistikleri,2009

Ülkemizde geçmiş yıllarda pek çok kesimin geçimini sağlayan keçicilik faaliyetindeki hayvan sayısı, 1991 yılında 10,7 Milyon baş iken 2009 yılında %50'den fazla bir azalma ile 5,1 Milyon başa düşmüştür. Özellikle sanayinin önemli hammaddelerinden olan elyaf ihtiyacını karşılayan tiftik keçi sayısında aşırı düşüş görülmektedir. Ülkemizde keçi yetiştiriciliği bir ekonomik faaliyet gereği değil de, geçmişten gelen yetiştirme alışkanlığına bağlı olarak sürdürülen bir faaliyet konusu olarak görülmektedir. Bu hayvan yetiştirme kültürlerinin ortadan kalkması ile geri dönüşü olmayan bir yola girilmiş olacaktır. Keçi yetiştiriciliğine sağlanan Devlet destekleri çok yetersiz kalmakta, bu desteklere ilave olarak çok önemli teşviklerin sağlanmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Gelişmiş ülkeler başta olmak üzere tüm dünya ülkelerindeki koyun ve keçi yetiştiriciliğinde önemli gelişmeler gözlenmekte, hayvan sayılarında da artışlar görülmektedir. FAO verilerine göre Dünyada 1961 yılında 994 Milyon baş koyun, 349 milyon baş keçi varken, 2009 yılında ortalama %44 artışla 1.071 Milyon baş koyun ve 868 Milyon baş keçi varlığına ulaşılmıştır. Bu alanda Dünyada sağlanan gelişmelere rağmen ülkemizde de iyi bir gelişme sağlanması yolunda çalışmalar başlatılmıştır.

Dünyadaki pek çok ülkenin et ihtiyacı büyük oranda domuz yetiştiriciliğinden karşılanmaktadır. Ülkemizde domuz eti tüketiminin dinen yasak olması nedeniyle domuz yetiştiriciliğine fazla itibar edilmemekte ve çok kısıtlı alanda sürdürülmektedir.

3.3 Kümes Hayvancılığı Faaliyetleri

Kümes hayvancılığı, küçükbaş ve büyükbaş hayvancılıktan sonra, hayvancılığımızın en önemli uğraş alanlarından biridir. Özellikle son yıllarda, kent nüfusunun artması ve beyaz etin sağlığına

daha yararlı olmasından dolayı bu etin tüketimi artmış ve bu sektörde çok büyük gelişmeler olmuştur. Kümes hayvancılığı en çok Marmara Bölgesi'nde yaygın olarak yapılmakta, Ege ve İç Anadolu bölgelerinde de oldukça yoğun şekilde sürdürülmektedir.

Ülkemizde sürdürülen hem yumurta ve hem de et tavukçuluğu iktisadi büyüklüğünün yanında kullanılan teknik ve teknoloji yönüyle pek çok gelişmiş ülkenin önünde bulunmaktadır.

4. TARIM İŞLETMELERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (TİGEM) DAMIZLIK FAALİYETLERİ

4.1 TİGEM'in Kuruluşu

Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü, 233 sayılı KHK hükümlerine tabi İktisadi Devlet Teşekkülüdür. TİGEM geçmişte, Zirai Kombinalar, Hara ve İnekhaneler ile Devlet Üretme Çiftlikleri adı altında faaliyetlerini sürdürmüş, Devlet Üretme Çiftlikleri ile Hara ve İnekhanelerin birleştirilmesi sonucunda, 1984 yılında Kamu İktisadi Kuruluşu olarak faaliyetine başlamış (KİK) ve teşebbüsün kurumsal yapısı 1994 yılında İktisadi Devlet Teşekkülü (İDT) statüsüne dönüştürülmüştür.

TİGEM'in bir kolunu oluşturan haralar, ordunun ve sarayın iaşe ihtiyacını karşılamak ve at yetiştirmek üzere Osmanlı Devletinin ilk yıllarında kurulmuştur. O dönemlerde 3-4 Milyon dekarı bulan bir arazi varlığına ulaşmıştır. Sonraları Osmanlı Devleti güç kaybettikçe arazilerde küçülmeye başlamıştır. Böylece hara arazileri 450 Bin dekara kadar düşmüştür.

TİGEM'in diğer kolu genç Cumhuriyet'in kurduğu Zirai Kombinalar ve Devlet Ziraat İşletmeleri'ne uzanmaktadır. 1937 yılında kurulan Zirai Kombinalar ordunun ve gerektiğinde halkın gıda ihtiyacını karşılayacaktır. Bunun için yurdun değişik yörelerindeki hazineye ait boş araziler seçilmiş ve buralar çiftlik haline dönüştürülmüştür.

Devlet Ziraat İşletmeleri ise, modern tarım tekniklerinin uygulanması, tarım sanayinin geliştirilmesi ve bu konularda çiftçilere önderlik ve öğreticilik görevi yapması amacıyla Atatürk'ün muhtelif tarihlerde kurduğu çiftlikleri bağışlamasıyla kurulurlar. Bu çiftlikler, 1950 yılında Zirai Kombinalarla, "Devlet Üretme Çiftlikleri" bünyesinde birleşmiştir.

İmkânların, bilgi ve tecrübenin birleştirilerek, hizmetin geliştirilmesi ve genişletilmesi amacıyla kurulmuş olan TİGEM, kamuda tarım ve hayvancılık (tohumculuk ve damızlık) konularında çalışan işletmeleri bir çatı altında toplamış bulunmaktadır.

TİGEM' in sermayesinin tamamı devlete aittir. İktisadi alanda ticari esaslara göre faaliyet göstermektedir. Kurumlar Vergisi mükellefidir.

4.2 TİGEM'in Kuruluş Amacı ve Faaliyet Konuları

TİGEM, tarım ve tarıma dayalı sanayinin ihtiyacı olan her türlü mal ve hizmetleri üretmek amacıyla kurulmuştur.

TİGEM' in faaliyet konuları ana hatlarıyla aşağıda belirtilmiştir.

- a) Ülkenin bitkisel ve hayvansal üretimini artırmak, çeşitlendirmek ve ürün kalitesini iyileştirmek amacıyla yetiştirdiği tohumluk, fidan, fide ve benzeri mallar ile ürettiği damızlık hayvan ve spermaları yetiştiricilere intikal ettirmek,
- b) İşletmelerde elde edilecek hayvansal ve bitkisel ürünlerle birlikte çiftçilerden alacağı ürünleri kıymetlendirmek için tesisler kurmak, kurdurmak, kurulanlara iştirak etmek,
- c) Bitkisel ve hayvansal üretim, yetiştirme, ıslah konularında araştırmalar yapmak, yaptırmak ve gerektiğinde diğer ıslah ve araştırma kuruluşları ile işbirliği yapmak,
- ç) Ürettiği her türlü ürün ve hizmet konuları ile ilgili olarak çevre çiftçisi ve çiftçi örgütleri ile üretim ve tanıtım amaçlı işbirliğine girmek,
- d) Amaç ve faaliyetlerini gerçekleştirmek için ihtiyaç duyduğu her türlü mal ve hizmeti yurt içi ve yurt dışından temin etmek,
- e) Yurt içi ve yurt dışındaki kişi ve kuruluşlarla işbirliği yaparak her türlü mal ve hizmeti temin etmek, bunları pazara hazırlayarak iç ve dış pazarlarda değerlendirmek,
- f) Üretim ve işletme faaliyetlerinde bulunmak ve tesislerini kurmak üzere özel ve tüzel kişilerden yer kiralamak, kiraya vermek,
- g) İşletme ünitelerinde zaman içinde fonksiyonunu yitirmiş kümes, ahır, depo, sundurma ve benzeri binaların yıpranmaya terk edilmemesi ve ekonomiye kazandırılması için, işletme bütünlüğüne zarar vermemek kaydıyla özel veya tüzel kişilere kiraya vermek,
- ğ) Faaliyet konuları ile ilgili üretim ve işletme tesisleri kurmak üzere yurt içi ve yurt dışı özel ve tüzel kişi ve firmalarla işbirliği yapmak, ortaklık kurmak ve faaliyete geçmesini sağlamak,
- h) Yurt içi ve yurt dışı firmalarla patent, lisans, teknik beceri ve benzeri anlaşmalar yapmak, bilgi ve teknolojiyi mer'i mevzuata göre satmak ve satın almak,
- ı) İşletme yönetimi, proje araştırma, fizibilite ve benzeri mühendislik hizmetlerini yapmak ve yaptırmak,
- i) Çalışma konuları ile ilgili beceri kazandırma seminerleri ve kursları düzenlemek veya düzenletmek.

4.3 TİGEM'de Hayvancılık Faaliyetinin Gelişimi

TİGEM'in bir kolunu oluşturan Haralardan Bursa İl sınırları içerisinde yer alan Karacabey Harası, ilk hayvancılık faaliyetinin başladığı birim olarak bilinmektedir. Bu İşletme Osmanlı Devleti'nin Kuruluş dönemlerinde yani 1300'lü yıllarda, Orhan Gazi tarafından askerin at ve gıda ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla kurulmuştur. Daha sonraki yıllarda bunu diğer haraların açılması izlemiştir. Haralar kuruluşlarından itibaren belirli dönemlerde kesintiye uğrasa da genelde faaliyetlerini Cumhuriyet dönemine kadar etkin bir şekilde sürdürmüştür.

Balkan, Birinci Dünya ve Kurtuluş Savaşlarının olağanüstü zor koşulları karşısında milyonlarca insanını ve hesap edilemeyecek büyüklükteki ekonomik değerlerini kaybeden ülkemizin toplam

hayvan varlığının 17 milyona gerilemiş olduğu tahmin edilmektedir. Ülkemizde, Cumhuriyet'in ilanının hemen ardından ekonomik, sosyal, kültürel ve sınaî alanlarda kalkınma seferberliği başlatılmıştır. Seferberliğin başlatıldığı sektörlerden biri de hayvancılık olmuştur.

Atatürk dönemi hükümetleri daha Milli Mücadele'nin ilk yıllarından itibaren bir yandan ülke hayvancılığında büyük telefata neden olan bulaşıcı hayvan hastalıklarıyla mücadele ederken, diğer yandan hayvancılığı geliştirmek için ıslah ve çoğaltma çalışmalarını da yürütmüştür. Ekonomisi büyük ölçüde tarım ve hayvancılığa dayanan bir ülkede alınması gereken önlemlerin başında hayvancılığın geliştirilmesine yönelik teşvik uygulamaları gelmektedir. Bu nedenle, daha savaş devam ederken uygulanmaya başlanan teşvik politikaları, İzmir İktisat Kongresi'nde kabul edilen hayvancılığın korunması ve geliştirilmesine ilişkin kararların ardından hızlanarak ve kapsamı genişletilerek sürdürülmüştür.

Hayvan ıslah ve çoğaltılması çalışmaları kapsamında atılan en önemli adımlardan biri olarak ülkede mevcut çiftlik, hara, ağıl ve inekhanelerin modernize edilerek geliştirilmesi ve ülke genelinde mevcut sayılarının artırılması hedeflenmiştir. İttihat ve Terakki döneminde kurulmaya çalışılan çiftlik ve inekhanelerden savaş koşulları nedeniyle başarılı sonuçlar elde edilemediğinden Osmanlı'dan Cumhuriyet'e ancak Karacabey Çiftliği ile birkaç küçük hara ve işletme intikal edebilmiştir.

20 Mart 1923 tarihinde çıkarılan hayvan yetiştiriciliği uygulamalarına yönelik düzenlemelerin de yer aldığı Islah-ı Hayvanat Kanunu çerçevesinde hara, inekhane, aygır depoları ve numune ağılların kurulması sağlanmıştır. Aynı Kanunda, damızlık hayvanların muayene şekilleriyle tasdik ve tedavileri, kurallara uygun olarak sağlıklı hayvan, safkan ve yarım kan damızlık yetiştirenlere ve bunlar için şecere ve sicil tutan hayvan sahiplerine nakdi mükâfat ve teşvik madalyası verilmesi, hayvan ıslah ve çoğaltım çalışmaları için gerekli finansmanın İktisat Vekâleti bütçesinden karşılanması, damızlık hayvan ihracının yasaklanması ve seferberlikte orduya alınmamasıyla ilgili hükümler yer almıştır.

Atatürk döneminde izlenen hayvancılık politikasının esaslarını, yaygın şekilde mevcut olan bulaşıcı hayvan hastalıklarıyla mücadele, hayvan ıslahı, çoğaltılması ve geliştirilmesi oluşturmuştur. Hastalıklarla mücadele edebilmek için serum ve aşı üretim istasyonları kurularak hayvanlar aşılansın, koruma ve fenni muayene amacıyla karantina barınakları ve laboratuvarlar inşa edilmiş, yurtdışından veterinerlikle ilgili alet ve cihazlar getirilmiştir. Hayvancılığın geliştirilmesi için uygulanan teşvik politikaları kapsamında, hayvan sergileri ve yarışlar düzenlenmiş, kaliteli hayvan yetiştirenlere ödülleri verilmiş, kredi ve finansman desteği sağlanmıştır. Hayvan ıslah ve çoğaltılması amacıyla ülkenin çeşitli merkezlerindeki Osmanlı Döneminden gelen haralar yeniden faaliyete geçirilmiştir.

Coğrafi konumu, sağladığı ekonomik avantajlar, Osmanlı döneminden intikal eden deneyimiyle önemli bir yere sahip olan Karacabey Çiftliği, hükümetin geliştirmeye ve modernize etmeye çalıştığı ilk çiftliklerden biridir. Maliye Vekâleti tarafından idare edilmekte olan çiftlikte yapılan inceleme ve araştırmalarda, çiftliğin 4 Bin dekarı tarıma elverişli 90 bin dönümlük arazi üzerinde kurulmuş olduğu ve içerisinde 12.600 baş koyun, 352 baş manda, 263 baş karasığır, 252 baş at ve eşek bulunduğu tespit edilmiştir. Karacabey Harasının ülke hayvanlarının ıslah ve çoğaltılmasına hizmet edecek çeşitli kuruluşların bulunacağı bir tesis haline getirilerek idare edilmesine karar verilmiştir.

Tüm mal varlığıyla Ziraat Vekâleti'ne devredilecek olan Karacabey Çiftliğinde modern bir hara, Batı Anadolu'daki illerin at, eşek gibi hayvanlarının ıslahına hizmet edecek aygır deposu, halka ucuz fiyatla damızlık boğa dağıtılmasını sağlayacak bir inekhane, numune merinos ve süt keçisi ağılı, süt endüstrisinin gelişmesine katkıda bulunacak fenni bir süthane, kanatlı ehil hayvan cinslerinin ıslahı için birçok kümes, hayvan ıslah ve çoğaltılmasıyla ilgili tekniğin uygulamasını göstermek amacıyla Baytar ve Ziraat Yüksek Mektebi mezunlarına ait bir hara staj mektebi gibi kurumlar oluşturulması planlanmıştır. Bakanlar Kurulu, bu çalışmaların yapılabilmesi ve çiftliğin modern koşullarda ülke hayvancılığına hizmet edebilmesini sağlamak amacıyla 4 Haziran 1924 tarihinde numune çiftliği olarak Ziraat Vekâleti'ne devredilmesini kararlaştırmıştır.

Hayvan ıslah ve çoğaltımıyla ilgili çalışmaların ülke geneline yaygınlaştırılması için birçok bölgede yoğun faaliyet başlatılmıştır. Karacabey Çiftliği'nin devir işlemleri sürerken 1924 yılında Eskişehir Çifteler ve Sivas Uzunyayla, 1928 yılında Malatya'da Sultansuyu Harası, 1931 yılında Ceyhan Çukurova Harası, 1934 yılında Çifteler ve Konya Haraları kurulmuş, bunları Trakya İnanlı, Kahramanmaraş gibi diğer haraların kurulması izlemiştir.

Değişik tarihlerde kurulan çiftlik, inekhane ve damızlık depolarında yetiştirilecek hayvanların ırk ve cinslerinin de kaliteli, safkan ve ülke koşullarına uyum sağlayabilecek nitelikte olması gerektiğinden yurtiçinden ve dışından satın alınacak olan damızlık ve diğer hayvanlarda bulunması gereken özelliklere ilişkin ölçütler belirlenmiş ve bu tür hayvanları getirmekle görevli veya yükümlü olan kişi ve kuruluşlardan belirlenen kurallara kesinlikle uyulması istenmiştir.

1930'lu yıllarda da çiftlik, hara, inekhane ve damızlık depolarıyla ilgili olarak önemli kararlar alınmış, hayvancılığı geliştirmeye yönelik çalışmalara hız kazandırılmıştır. 1930-1940 yılları arasında ülke hayvancılığının ıslahında kullanılacak damızlık hayvan ithalatına önem ve ağırlık verilmiştir.

Atatürk döneminde ulusal ve uluslararası düzeyde yürütülen çalışmalar ve geliştirilen çağdaş veterinerlik hizmetleriyle bulaşıcı hayvan hastalıklarına karşı başarılı bir şekilde mücadele edilmiş, koruma önlemlerinin yanı sıra hayvancılığın geliştirilmesi için teşvik politikaları uygulanmıştır. Devletin öncülüğünde, yabancı uzman ve kuruluşların destek ve katkıları da sağlanarak hayvan ıslah ve çoğaltılmasını sağlayan tesisler yaygınlaştırılmıştır.

Yaklaşık 15 yıllık inancılı ve azimli bir mücadele sürecinin ardından 1938 yılına gelindiğinde Milli Mücadele'nin başlarında %40'lara ulaşan telefata neden olan bulaşıcı hayvan hastalık vakaları minimum düzeye inmiştir. 1923 yılında yaklaşık 17.210.000 baş olan toplam hayvan varlığı 1937 yılı sonu itibarıyla 50.352.000 başa, aynı yılda canlı hayvan ihracatından elde edilen gelir 3.005.601 TL'ye, yapağı, kıl ve tiftik ihracatı geliri 12.700.654 TL'ye, ham deri geliri 3.015.272 TL'ye, yaş ve kuru barsak ihracat geliri 1.367.988 TL'ye ulaşmıştır. I. Dünya Savaşı'nın sonunda yaklaşık 300.000 baş hayvan ihraç edebilen ülke Atatürk dönemi hükümetleri tarafından uygulanan teşvik, koruma, ıslah ve çoğaltma politikaları sayesinde 1935 yılında sadece Suriye, Filistin ve Mısır'a 451.600 küçük ve büyükbaş hayvan ihraç edebilen bir ülke konumuna yükselmiştir. 1937 yılında Suriye ve Filistin'e ihraç edilen büyük ve küçükbaş hayvan sayısının 199.094'e ulaşması artışın istikrarlı bir şekilde sürmekte olduğunu göstermektedir.

Hara ve İnekhaneler bu çalışmalarını Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü çatısı altında 1984 yılında birleştirenceye kadar sürdürmüşler, ülkemiz hayvancılığının gelişmesine çok önemli katkı sağlamışlardır.

Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğünün diğer kolunu oluşturan ve 1 Mart 1950 tarihli ve 5433 sayılı Kanun çerçevesinde kurulan Devlet Üretim Çiftlikleri döneminde yurt dışından ithal edilen Siyah-Alaca, Esmer, Simmental, Jersey ve Limuzin ırklarında damızlık sığırlarının yetiştiricilikleri yapılmıştır. Bölge ekolojisine adaptasyonu sağlanan bu hayvanlardan elde edilen damızlıklar ülkemiz hayvan yetiştiricilerine dağıtılmıştır. Ülkemiz sığırlarının kültür ırklarına dönüştürülmesinde bu çiftlikler etkin bir şekilde rol oynamıştır.

Devlet Üretim Çiftlikleri, ülkemiz de mevcut koyun ırklarının geliştirilmesi, melezleme çalışmaları ile yeni ırkların elde edilmesi, damızlık olarak üretimi yapılan bu hayvanların ülkemiz hayvan yetiştiricilerine dağıtımlarının yapılması ve ülkemiz koyunculunun geliştirilmesinde önemli görevler yürütmüş ve başarılı olmuştur. Ülkemiz hayvancılığının 1980'li yıllara kadar önemli bir gelişme göstermesinde en etkin görevi Hara ve İnekhanelerle birlikte Devlet Üretim Çiftlikleri üstlenmiştir.

Hara ve inekhaneler ile Devlet Üretim Çiftliklerinin varlıkları 1984 yılında tek çatı altında birleştirilerek Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü (TİGEM) kurulmuştur. TİGEM'in en önemli görevlerinden birisi "Ülkenin hayvansal üretimini artırmak, çeşitlendirmek ve ürün kalitesini iyileştirmek amacıyla yetiştirdiği damızlık hayvan ve spermaları yetiştiricilere intikal ettirmek" olarak belirlenmiştir. Hara ve İnekhaneler ile Devlet Üretim Çiftliklerinden devredilen sığır, koyun, keçi, Safkan Arap atı, tavuk ve hindi yetiştiriciliklerine kalınan yerden devam edilmiştir. Hayvancılık faaliyetlerinin tamamı ülkemiz hayvancılık sektörünün ihtiyacı olan üstün vasıflı ve hastalıklardan arı damızlık taleplerinin karşılanmasına yönelik olarak sürdürülmüştür.

Özel sektör firmalarının modern tesislerinde tavukçuluk ve hindicilik faaliyetlerinin daha etkin bir şekilde yürütülmeye başlanılmasından sonra bu alandaki faaliyetlerini bırakarak, diğer faaliyetlere daha fazla ağırlık vermiştir.

TİGEM'in, günümüz şartlarında elinde bulundurduğu arazi varlığı ve alt yapı imkanları ile sahip olduğu bilgi birikimi ve deneyimli personel varlığı açısından ülkemizin damızlık hayvan sorunlarını önemli ölçüde çözebilecek kapasiteye sahip olup, ülkemiz hayvancılığının gelişmesinde rol alacağı önemli konular bulunmaktadır. Yıllardan beri ciddi bir sorun halinde karşımızda olan mevcut sığır popülasyonundaki kültür ırkı sığırlarının ve melezlerinin oransal azlığı tamamen damızlık düve ve sperma ihtiyacının karşılanamamasından kaynaklanmaktadır.

Türkiye'de hayvancılığın gelişmesi alınacak birçok mali ve teknik tedbirin yanı sıra üstün nitelikli damızlık temini ile de yakından ilgilidir. TİGEM, ülkemiz hayvancılık sektörünün en önemli girdilerinden olan üstün vasıflı ve hastalıklardan arı damızlık sığır ve koyun yetiştiriciliği yapmaktadır.

2010 yılında faaliyette bulunan kuruluşumuza bağlı 24 işletmenin 21'inde hayvancılıkla ilgili faaliyetler sürdürülmüştür. Söz konusu işletmelerin 20'sinde sığırcılık, 9'unda koyunculuk, 3'ünde atçılık, 1'inde keçicilik, 2'sinde kangal köpekçiliği, 1'inde ceylan yetiştiriciliği yapılmıştır.

TİGEM'e bağlı işletmelerde genellikle hayvancılık ve bitkisel üretim faaliyetleri birlikte yapılmaktadır. Hayvancılık başlı başına bir ihtisas konusu olup, ekonomik anlamda hayvancılık yapılabilmesi için şartları uygun olan bazı işletmelerin hayvancılık ihtisas işletmeleri haline dönüştürülmesi çalışmalarına 2005 yılında başlanmış, öncelikle Koçaş İşletmesinde gerekli alt yapı yatırımları tamamlanmıştır.

Ekonomik hayvancılık işletmeciliğinde kaba ve kesif yem temini çok önemli bir husustur. Bu itibarla, sulu ziraat yapılma imkânı olan işletmelerimizde, kaba yem üretimine daha fazla alan ayrılmasına ve buna paralel olarak hayvan sayısının artırılmasına başlanılmıştır.

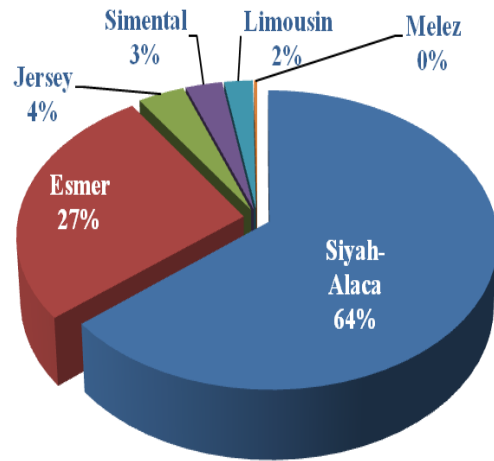
Türkiye hayvancılığının geliştirilmesinde TİGEM'in yetiştirdiği damızlıkların çok büyük önemi ve yeri vardır. Zira söz konusu damızlıklar buldukları bölgenin ekolojisine ve o bölgedeki hastalıklara adapte olmuş bir şekilde yetiştirilmektedir. Bu damızlıklar üreticiye dağıtıldığında ekolojiye uyum sorunu olmadığı gibi ülkemizde ki mevcut hastalıklardan dolayı telefata riski ve oranı da oldukça düşüktür.

4.4 TİGEM'de Sığırcılık Faaliyeti ve Damızlık Dağıtımı

TİGEM'in hayvancılık faaliyetleri içerisinde ağırlıklı olarak yer alan damızlık sığır yetiştiriciliği 2010 yılında 20 işletmede yapılmıştır. Sürdürülen sığırcılık faaliyeti, işletmelerin bulunduğu bölge ekolojileri ve yetiştiricilerin istekleri dikkate alınarak, Siyah-Alaca, Esmer, Simmental, Jersey ve Limousin ırkı hayvanlarla sürdürülmektedir.

Tablo 7: TİGEM 2010 Yılı İrklara Göre Sığır Varlığı

İrki	Ana Kadro (baş)	Toplam Damızlık (baş)	Oranı (%)
Siyah-Alaca	4.375	11.882	64,0
Esmer	2.604	4.970	26,8
Jersey	351	698	3,8
Simmental	268	552	3,0
Limousin	141	429	2,3
Melez	0	48	0,3
TOPLAM	7.739	18.579	100,0

TİGEM'in yetiştiriciliğini sürdürdüğü damızlık sığır varlığının tamamı kültür ırkı hayvanlardan oluşmaktadır. Toplam sığır varlığının; süt verimi yönüyle ön plana çıkan Siyah-Alaca ırkı %64'ünü, hem süt ve hem et yönüyle Esmer ırkı %27'sini, Jersey ırkı %4'ünü, Simmental ırkı %3'ünü ve Limousin ırkı %2'sini oluşturmaktadır.

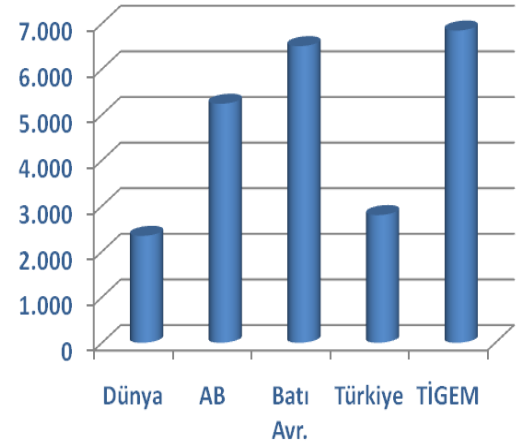
TİGEM'in elinde bulundurduğu sığır varlığı, yapılan seleksiyonlarla önemli bir genetik ilerleme kaydedilmiş, bölgelere adaptasyonları sağlanmış, hastalıklardan arı, üstün vasıflı, süt verim ortalaması AB ülke ortalamalarının üzerindeki hayvanlardan oluşmaktadır.

TİGEM'in 2010 yılı bir laktasyon döneminde toplam 8 Bin baş anadan elde ettiği ortalama süt verimleri Siyah-Alaca ırkında 7.492 kg/baş, Esmer ırkında 6.141 kg/baş, Jersey ırkında 5.308 kg/baş ve Simmental ırkında 5.720 kg/baş olup, genel ortalama ise 6.845 kg/baş olarak gerçekleşmiştir. FAO verilerine göre 2009 yılında bir laktasyon döneminde TİGEM verimlerinin Dünya, pek çok AB ülkesi ve Türkiye ortalamalarının üzerinde olduğu görülmektedir.

Tablo 8: Bir Laktasyon Dönemindeki Süt Verimleri

Ülke	Verimi (kg/baş)
Dünya Ortalaması	2.344
AB Ülkeleri	5.240
Batı Avrupa Ülkeleri	6.503
Türkiye	2.800
TİGEM	6.845

Kaynak: <http://faostat.fao.org/site/569/DesktopDefault.aspx?PageID=569>
(30.03.2011)

Türkiye'de sığır ıslahı faaliyetlerinde, TİGEM'e ait işletmeler dışında, son dönemlere kadar ciddi ilerlemeler sağlanamamıştır. Bunda, genetik ve çevresel ıslah çalışmalarının birlikte yürütülememesi, üreticilerin örgütlenememesi gibi birçok unsur etkili olmuştur. Ülkemiz sığır verim seviyelerinin yükseltilmesi, bakım ve besleme koşullarının iyileştirilmesinin yanında genetik yapılarının iyileştirilmesi ile mümkün olabilecektir.

TİGEM, Cumhuriyetin kuruluş yıllarından itibaren ülkemiz sığır verim seviyelerinin yükseltilmesi amacıyla üstün vasıflı damızlık dağıtımlarının yanında, suni tohumlama öncesinde damızlık boğa dağıtımını yapmıştır. Suni tohumlama tekniğinin kullanılmasının başlangıcından itibaren ülkemizde bir ilk olarak Samsun Karaköy Tarım İşletmesinde Suni Tohumlama laboratuvarı kurulmuş, verim potansiyeli yüksek boğalar seçilerek, sperma üretimine başlanmış ve ülkemiz yetiştiricilerine dağıtım yapmıştır.

Ülkemiz sığırcılık verimlerinin AB ülkelerindeki seviyelere çıkarılması, sığırlarda gerekli genetik ilerlemenin sağlanabilmesi için Türkiye'nin yıllık 25 Bin baş üstün vasıflı damızlık sığıra ihtiyacı bulunmaktadır. Buna karşılık TİGEM, ülkemiz yetiştiricilerine son 25 yılın ortalamasına göre her yıl 3.345 baş damızlık sığır dağıtımını gerçekleştirebilmiştir.

TİGEM, 2010 yılında ülkemiz hayvan yetiştiricilerine 4.623 baş damızlık sığır dağıtımını gerçekleştirmiştir. Bu miktar son yılların en yüksek miktarı olmasına rağmen ülkemiz yetiştiricilerinin damızlık sığır talepleri karşılanamamıştır.

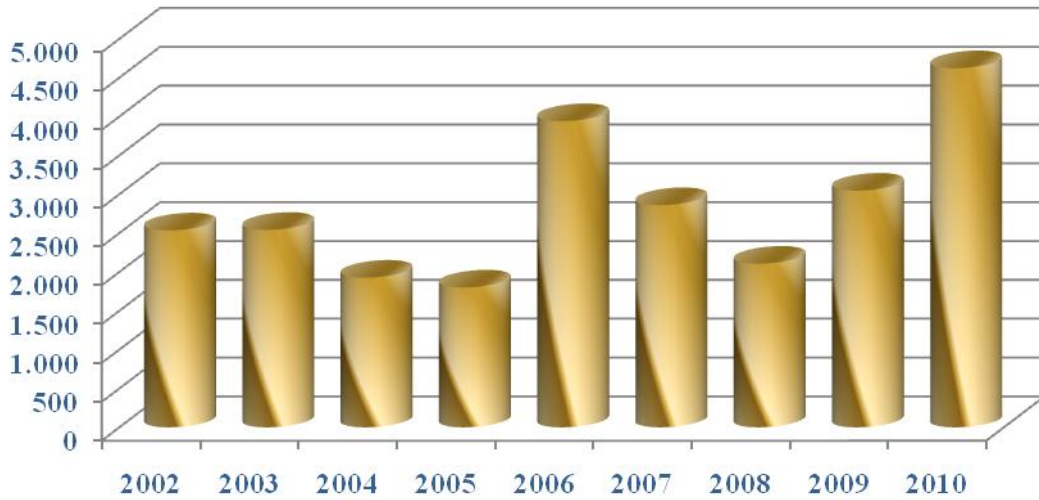
Fazla miktarda gelen damızlık taleplerinin karşılanması amacıyla Bakanlığımız tarafından TİGEM'e damızlık sığır ithalatı görevi verilmiştir. Bu görevlendirmedeki amaç, Cumhuriyetimizin ilk kuruluşundan bugüne TİGEM'in hayvan yetiştiriciliğinden edindiği bilgi birikimi ve deneyimin, ülkemizin gelecekte damızlık kadrolarını oluşturacak ithal hayvanların seçiminde kullanılması olmuştur. TİGEM tarafından 2010 yılı içerisinde Siyah-Alaca ırkında

3.700 baş damızlık dişi dana ve gebe düve ithalatı gerçekleşmiştir. Aynı yıl içerisinde karantina süreci tamamlanan bu gebe düvelerden 1.665 başı hayvan yetiştiricilerine dağıtılmıştır. 2010 yılında ithal damızlıkla birlikte dağıtılan damızlık sığır 6.288 başa ulaşmıştır.

Tablo 9: TİGEM'in Sığır Varlığı ve Damızlık Dağıtımı			
YILLAR	Ana Kadro (baş)	Toplam Damızlık (baş)	Damızlık Dağıtımı (baş)
2002	6.609	16.932	2.535
2003	7.196	17.324	2.542
2004	6.887	16.965	1.927
2005	7.226	17.475	1.801
2006	7.375	16.085	3.942
2007	7.883	16.889	2.861
2008	7.712	17.510	2.107
2009	8.152	17.621	3.047
2010	7.739	14.879	4.623
2010 İthalat		3.700	1.665
2010 TOPLAM	7.739	18.579	6.288

TİGEM, 2011 yılında da damızlık sığır ithalatına devam ederek, toplam sayıyı 6.787 başa

TİGEM'in Damızlık Sığır Dağıtımı (baş)

çıkartmıştır. Aynı zamanda karantina sürecini tamamlayan ve gebe bırakılan bu damızlıkların dağıtımına devam edilmiştir. Ülkemiz yetiştiricilerinden gelecek taleplere bağlı olarak damızlık sığır ithalatının 25 Bin başa kadar devam edilmesi öngörülmüştür.

Bugüne kadar Türkiye’de hayvan ıslahı ve üstün vasıflı damızlık hayvanların dağıtımı konusunda en temel unsur olan damızlıkçı işletmeler oluşturulamamıştır. Hayvan ıslahının uzun, zahmetli ve çok yatırım gerektiren bir faaliyet olması nedeniyle, kamu tarafından veya kamu desteği ve kaynaklarının kullanımı ile yapılması zorunluluk arz etmektedir. İşte bu nedenle Türkiye’de, özel sektör tarafından hayvancılığa yapılan yatırımlar arasında bu konuya hala rağbet edilmemektedir. Buna bağlı olarak ortaya çıkan ve yetersiz kapasite nedeniyle TİGEM

tarafından da karşılanmasında sorun yaşanan damızlık hayvan boşluğu ithalatlarla doldurulmaya çalışılmaktadır.

Türkiye’de hayvancılığın tarım ekonomisi içerisindeki payı sabit fiyatlarla %36 civarında bulunmaktadır. Hâlbuki bu oran gelişmiş ülkelerde %60–70 arasında değişmektedir. Bu durum bize Türkiye’nin hayvancılık yönünden gelişme potansiyelinin çok yüksek olduğunu göstermektedir. Türkiye hayvancılığının ithal damızlıklarla gelişemeyeceği geçmiş yıllarda yapılan uygulamalardan anlaşılmıştır. Bu sebeple TİGEM, kaliteli ve yeterli miktarda damızlık üretmek için çalışmalarına hız vermiştir. 2009 yılında Koçaş işletmesinde 2.000 baş ana kadrolu yeni sığırcılık tesisleri yapılarak faaliyete girmiştir. 2010 yılında ise Ceylanpınar Anadolu ve Karacabey işletmelerinde 2000’er başlık, Türkgeldi İşlemesinde 800 başlık yeni modern sığırcılık tesisleri tamamlanmıştır. Çukurova işletmesinde 1000 başlık sığırcılık tesisi kazandırılmıştır. Koçaş ve Karacabey işletmelerinde 60 üniteli Dönerli sağım ve sürü yönetim sistemleri kuruldu ve hizmete açılmıştır. Tahirova ve Gökhöyük işletmelerine mevcut site içerisine 200 er başlık sağmal inek ahırları yapılmıştır. En son teknolojilerle donatılmış bu sığırcılık sitelerinde en ileri tekniklerin uygulanması ile ülkemize çağdaş ve karlı sığırcılık işletmeleri kazandırılmıştır.

TİGEM’in, vizyonuna uygun olarak üstlendiği misyonu gereği kendisine damızlıkla ilgili verilmiş görevi gelecekte daha etkin bir şekilde sürdürmesi için, Gökhöyük İşletmesinde 3.000, Gözlü İşletmesinde 3.000, Konuklar İşletmesinde 1.000’er ana başlık kombine verimli damızlık sığır yetiştiriciliği yapılması planlanmıştır. Ayrıca, Ceylanpınar İşletmesinde yeni sulama projelerine bağlı olarak damızlık süt sığırı yetiştiriciliği için 4 adet 5.000 ana başlık site yapılacaktır.

Ceylanpınar İşletmesinde 50.000 başlık besi sığırcılığı (feedlot) kurulması için gerekli teknik çalışmalara da başlanmıştır.

Bilindiği üzere, Kalkınma Planları ve Yıllık Programların hayvancılık bölümlerinde “kültür ırkı nitelikli hayvan varlığının artırılması”, “suni tohumlama uygulamalarının yaygınlaştırılması” ve “damızlık hayvan ihtiyacının öncelikle yurt içinden karşılanması” ilkeleri bulunmaktadır.

Ayrıca, Dokuzuncu Kalkınma Planının temel gelişme eksenlerinden birisini de “Rekabet Gücünün Artırılması” oluşturmaktadır. Hayvancılıkta ve sığır yetiştiriciliğinde rekabet gücünün artırılması ancak nitelikli ve üstün verimli damızlık hayvan varlığı ile gerçekleştirilecek bir olgudur.

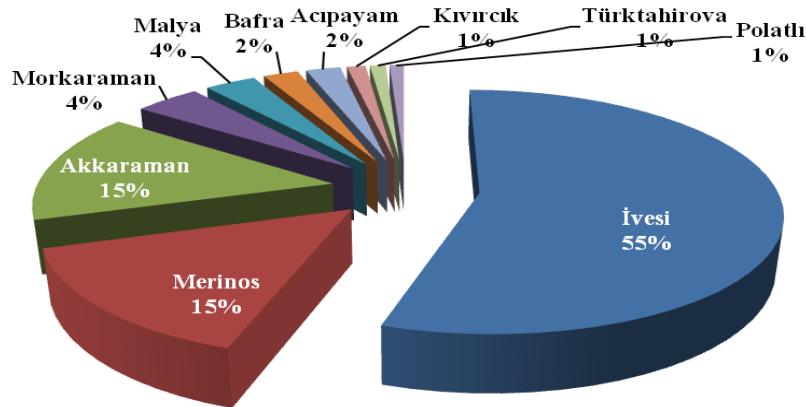
Bu çerçevede, Türkiye’deki kültür ırkı nitelikli sığır varlığının artırılması için çaba gösterecek, suni tohumlama uygulamaları ile sığır ıslahına yönelik çalışmalar yapacak ve nitelikli damızlık hayvan talebinin karşılayacak yegâne kuruluş TİGEM’dir.

4.5 TİGEM’de Koyunculuk Faaliyeti ve Damızlık Dağıtım

TİGEM 2010 yılında koyunculuk faaliyetlerini 9 işletmede 10 ırk (Merinos, Morkaraman, Akkaraman, İvesi, Bafra, Acıpayam, Malya, Türktahirova, Kıvırcık ve Polatlı) ve 45.823 baş ana olmak üzere toplam 103.134 başla sürdürmüştür.

Anadolu Tarım İşletmesinde gen kaynağını koruma amaçlı Ankara tiftik keçisi yetiştiriciliği 530 baş ana kadro ve toplam 1.200 baş hayvan varlığı ile yapılmaktadır. Damızlık talebini karşılamak ve ulusal gen kaynağını korumaya yardım amacıyla keçicilik faaliyetine devam edilmektedir. Son yıllarda damızlık keçi talebi arzu edilen düzeyde olmamıştır.

IRKI	Ana Kadro (baş)	Toplam Damızlık (baş)	Oranı (%)
İvesi	19.604	56.808	55,1
Merinos	8.509	15.481	15,0
Akkaraman	8.493	15.157	14,7
Morkaraman	3.458	4.342	4,2
Malya	1.898	3.385	3,3
Bafra	1.115	2.320	2,3
Acıpayam	1.071	2.300	2,2
Kıvırcık	616	1.243	1,2
Türktahirova	540	1.046	1,0
Polatlı	501	952	0,9
TOPLAM	45.805	103.034	100,0

Türkiye’de 2009 TÜİK verilerine göre koyun ve keçi sayısı 26,9 Milyon baştır. TİGEM, ülkemiz koyunculunun gelişmesi ve ıslahı ile koyun ırklarımıza ait gen kaynaklarının korunmasında etkin olarak rol almış bir kuruluştur. Kuruluşundan günümüze kadar ülke koyunculunun geliştirilmesi için yapılan bütün çalışmalarda yer almış ve kendisine verilen görevleri yerine getirmeyi başarı ile sürdürmüştür.

TİGEM’de, bazı yerli ırklarda kendi aralarında ya da yurt dışından getirilen muhtelif ırklarla değişik melezlemeler yapılarak, elde edilen tiplerle de çalışmalar yapılmaktadır. Bunun son yıllardaki en güzel örneği; Sakız-Karayaka Melezi olan Bafra koyunudur. TİGEM, Koyunculuktaki bu çalışmalarıyla Türkiye’nin en büyük ıslahçı kuruluşu durumundadır.

TİGEM’in, Cumhuriyetimizin ilk yıllarından itibaren yetiştiriciliğini yaptığı ve ülkemizin sahip olduğu önemli gen kaynaklarından olan saf koyun ırkları; Akkaraman, Morkaraman, Kıvırcık, İvesi ve Merinos’tur. TİGEM’in üniversiteler ile müştereken yürüttüğü özverili çalışmalar

sonucunda ıslah ettiği melez ırklar ise; Malya, Türk Tahirova, Acıpayam, Bafra ve Polatlı koyunudur.

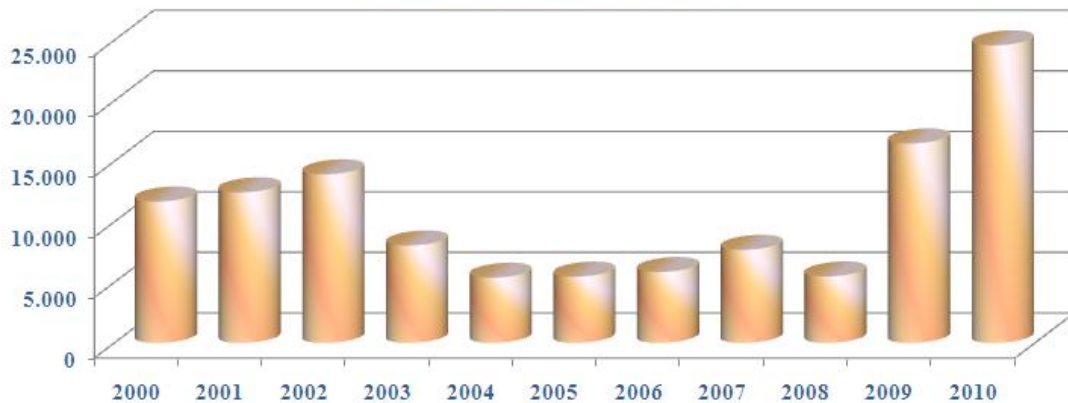
TİGEM'e bağlı Ceylanpınar Tarım İşletmesinde Dünyanın en büyük İvesi ırkı koyun popülasyonu bulunmaktadır. İvesi ırkı elit sürülerinde ortalama süt verimi 350 kg/baş'a kadar ulaşmıştır.

TİGEM, son 25 yılın ortalamasına göre heryıl 11.200 baş damızlık koyun dağıtımını gerçekleştirmiştir. Ülkemiz yetiştiricilerinin son yıllarda damızlık koyuna olan talebinin fazla olması nedeniyle TİGEM, son iki yılda tüm imkanlarını zorlayarak, 25 yıllık ortalamaya göre 2009 yılında %47 artışla 16.485 baş, 2010 yılında ise %120 artışla 24.586 baş koyun dağıtımını gerçekleştirerek, bu dağıtımla tarihinin rekoruna ulaşmıştır.

Tablo 11:TİGEM'in Yıllar İtibariyle Damızlık Koyun Keçi Varlığı ve Damızlık Dağıtımı

YILLAR	KOYUN (baş)		KEÇİ (baş)		TOPLAM (baş)		Damızlık Dağıtım (baş)
	Ana Kadro	Toplam Damızlık	Ana Kadro	Toplam Damızlık	Ana Kadro	Toplam Damızlık	
2000	42.688	72.155	300	440	42.988	72.595	11.685
2001	40.796	70.896	300	490	41.096	71.386	12.443
2002	42.825	70.797	300	582	43.125	71.379	13.931
2003	45.764	88.278	410	688	46.174	88.966	8.052
2004	49.876	95.065	542	1.025	50.418	96.090	5.390
2005	54.610	97.470	105	945	54.715	98.415	5.480
2006	57.182	94.597	650	946	57.832	95.543	5.858
2007	57.050	106.420	590	940	57.640	107.360	7.692
2008	58.651	98.169	450	730	59.101	98.899	5.496
2009	55.499	115.864	450	800	55.949	116.664	16.485
2010	45.805	103.034	530	1.220	46.335	104.254	24.586

Damızlık Koyun Keçi Dağıtımı(baş)

Koyunculuk. Türk toplumunun tarih boyunca en önemli uğraşlarından birisi olmuştur. Bugün koyun yetiştiriciliği, ülkemizin sığırcılıkla karşılanamayan kırmızı et açığının kapatılmasında en önemli alanlardan biri olarak görülmektedir. Bunun yanında koyunculuk, tekstil ve deri sanayimizin önemli hammaddelerinden olan yün ve deri üretimi açısından da ülkemiz ekonomisinde oldukça önemli bir yer tutmaktadır.

TÜİK verilerine göre ülkemizin 2009 yılında yaklaşık 412 bin ton olan kırmızı et üretiminin %79'u sığır (325 Bin ton), %18'i koyun (75 Bin ton) ve %3 ü keçi (12 Bin ton) den karşılanmıştır. Yani kırmızı et üretimimizin koyun ve keçiden karşılanma oranı 10 yıl öncesi %30'un üzerinde iken bu oran %21'e düşmüştür. Son yıllarda ülkemizdeki koyun sayısının aşırı düşmesi, önümüzdeki yıllarda bu oranın daha da aşağıya düşeceğini göstermektedir.

Kaba yemin pahalı ve mera veriminin düşük olduğu ülkelerde koyunculuk ön planda iken, kaba yemin ucuz ve mera veriminin yüksek olduğu ülkelerde sığırcılık ağırlık kazanmaktadır. Ülkemizdeki mera alanlarının büyük bir kısmı sığır yetiştirmeye imkan sağlayamayacak şekilde zayıf durumdadır. Ancak bu meralar koyun ve keçi gibi küçükbaş hayvanların beslenmesine yeterli gelebilmektedir. Geçmiş yıllarda bu meralarda 65 Milyon baş koyun ve keçi yetiştiriciliği yapılabildiği gibi günümüzde de yapılabileceğini göstermektedir. Zira koyunculuk, kırsal kesimde yaşayan halkımız için fazla yatırım gerektirmeden yapılabilecek bir uğraş alanı olacak, doğal kaynaklarımız ülke ekonomisine kazandırılacak ve önemli bir istihdam alanı oluşturulabilecektir.

TİGEM, Cumhuriyetimizin kuruluş yıllarında Haralar ve Devlet Üretme Çiftlikleri dönemlerinde koyunculunun geliştirilmesi için önemli çalışmalar yapmış, ıslah çalışmalarına önem vermiştir. Bu çalışmalar sonucunda çoğaltılan damızlık materyaller yetiştiricilere dağıtılmak suretiyle ülke genelinde verimi yüksek koyunlar yaygınlaştırılmıştır. TİGEM, aynı çalışmaları önemseyerek sürdürmüş, bugün itibariyle elinde et ve süt verim değerleri artırılmış ülkemiz koyunculunun geleceği için önemli bir gen kaynağı olan 10 ırkta toplam 100 Bin başın üzerinde hayvan bulunmaktadır.

Özellikle son yıllarda zor durumda bulunan ülkemiz koyunculuk sektörünün yeniden ayağa kaldırılması, canlandırılması ve geliştirilmesi için tüm imkanlarını seferber eden TİGEM, bir taraftan kendi koyunculunu geliştirmek için yatırımlarını artırmış, diğer taraftan damızlık koyun dağıtımını son iki yılda %100 artırmıştır ve aynı şekilde dağıtımlarını devam ettirecektir. TİGEM, gelecekte de daha fazla özveride bulunarak bu alandaki faaliyetlerinin etkinliğini artırarak sürdürecektir.

Türkiye'nin gerek Ortadoğu gerekse Avrupa pazarında rekabet şansı olan tek hayvancılık dalı koyunculuk olarak görülmektedir. Mevcut problemlerin çözümlenmesi, iyi bir planlamanın yapılması, ülkemiz ihtiyaçlarının ve kapasitelerinin belirlenmesi, işletmelerin ekonomik işletme büyüklüğüne çıkarılması, kapasite aşımına meydan verilmeden Devlet desteklemelerinin sağlanması gerekmektedir.

Cumhuriyetimizin kuruluşundan itibaren koyunculüğümüzün gelişim tarihi incelenip, yapılan çalışmalar örnek alındığı takdirde, ülkemiz koyunculunun istikrara kavuşmasındaki yollar kendiliğinden açılacaktır. TİGEM, ülkemiz koyunculunun gelişmesinde her zaman olduğu gibi yine yerini alacaktır.

5. SAFKAN ARAP ATI YETİŞTİRİCİLİĞİ

5.1 Giriş

Orta Asya'da aynı anavatanı paylaşan Türk Milleti ile atın birlikteliği, tarihin her döneminde güç birliği ve medeniyetin yayılmasında bir simge oluşturmuştur. Bu birliktelik Türklerin yeni yurtlar edinmesinde, Anadolu kapılarının açılmasında, Viyana kapılarına dayanılmasında temel faktör olmuştur.

Osmanlı, iyi atlara sahip olabilmek için Dünya tarihinde bugünkü anlamda modern yetiştiriciliğin 14 üncü yüzyılda ilk uygulayıcısı olmuş, Hayvanat Ocaklarında yetiştirdiği atlar ile İmparatorluk zirveye ulaşmıştır. Yetiştirmenin ihmali ile İmparatorluğun at ithal etme mecburiyetinde kalması, imparatorluğun dağılmasıyla paralellik göstermiştir.

TİGEM, Karacabey, Sultansuyu ve Anadolu Tarım İşletmelerinde 373 Baş Kısırak, 37 Baş Aygırla modern şartlarda Safkan Arap atı yetiştiricilik faaliyetine devam etmektedir.

5.2 Karacabey Tarım İşletmesi (Karacabey Harası)

Kuruluşu çok eski olup, şanlı tarihimizin derinliklerine kadar uzanmaktadır. 1330 yıllarında Sultan Orhan Gazi'ye kayınpederi Köse Mihal tarafından Nilüfer Hatun'un drahoması (çeyiz) olarak verilen arazi haranın nüvesini teşkil etmiştir.

İşletme, Cumhuriyet dönemine kadar; Çiftlikat-ı Hümayun adı altında Sarayın binek atı, ağır ziraat, koşum ile hafif koşum atı ve çeşitli hayvansal ürünlerle ordunun at ihtiyacını karşılamak üzere çalışmalarını sürdürmüştür.

Haraya değişik zamanlarda çeşitli at ırkları getirilmiştir. 1881'de Perşeron atı ve Hannover atı, 1918'de Arap atı, 1922'de Anglonorman atı, 1923'de Nonius ve 1928'de İngiliz atı getirtilerek at yetiştiriciliğinde kullanılmıştır.

Bugünkü safkan Arap atçılığının temelini teşkil eden aygırlardan, Baba Kuruş 1932 yılında Suriye'den alınmış, Baba Sa'ad 1933 yılında Bağdat'tan alınarak bu işletmeye getirilmiştir. Bir vefa örneği olarak Baba Kuruş ve Sa'ad'ın mezarı yapılmıştır. İşletmede, safkan Arap atı yetiştiriciliği yanında, 1928–1981 yılları arasında safkan İngiliz atı, 1928–1978 yılları arasında Nonius atı, 1961–1995 yılları arasında safkan Haflinger atı yetiştiriciliği yapılmıştır.

İri cüsseli, kalın kemikli ve koyu donlu yerli kısıraklara Nonius aygırı verilerek Karacabey Nonius atı adı verilen tip elde edilmiştir.

Safkan at üretimleri yanında ayrıca sağlam, dayanıklı süvari, binek, araba ve orta ziraat işlerine elverişli kombine bir at elde etmek için, yerli kısıraklar ile safkan Arap aygırlar birleştirilerek sistemli melezleme çalışmaları yapılmış, bunun sonucunda Karacabey atı elde edilmiş ve bu atlar çoğunlukla konkur (engel atlama) yarışlarında kullanılmıştır.

Ordunun ve Türk atlı sporunun ihtiyacını karşılamak amacıyla 1962'de Karacabey Harasında Konkur atı yetiştiriciliğine hız verilmiş, ana materyal Karacabey Atı ve Karacabey Nonius'larından seçilmiştir. Karacabey'de yetiştirilen konkur atları uluslararası birçok yarışta Türkiye'yi 1960'lı yılların sonlarına kadar başarılı bir şekilde temsil etmiştir.

İşletmede 2010 yılı Aralık ayı sonu itibariyle 152 baş kısırak, 15 baş aygırla safkan Arap Atı yetiştiriciliği yapılmaktadır. Karacabey Harası Türk Atçılığına birçok şampiyon safkan Arap atı kazandırmıştır.

İşletmeye, 2006 yılında 900.000 payet saklama kapasiteli dondurulmuş sperma laboratuvarı kurulmuştur. Dondurulmuş aygır sperması kullanılarak; özel yetiştiricilerin kısıraklarının

tohumlanması sağlanmakta, değişik işletmelerde bulunan aygırların spermaları aynı sıfat sezonunda diğer işletmelerde bulunan kan hattı yönünden uygun olan kısraklarda kullanılabilir. Daha önceden dondurulan aygırların spermaları, aygırın sonradan hastalanması, sakatlanarak aşım yapamaz duruma gelmesi ve azosperm durumlarında, kullanılabilir ve kısraklar ile aygırlarla bulaşabilecek çeşitli yetiştirme hastalıklarından damızlıkların korunması mümkün olacaktır.

5.3 Sultansuyu Tarım İşletmesi (Sultansuyu Harası)

Sultansuyu Hara-i Hümayunu ismiyle 1889'da cins atların yetiştirilmesi maksadıyla kurulan bu hara, Cumhuriyet döneminde de Orta ve Güney illeri hayvancılığını ıslah etmek ve adeta çöl karakterine haiz olan bu topraklarda safkan Arap atı yetiştirmek amacıyla; 1928 yılından itibaren Sultansuyu Harası ismiyle faaliyetine devam etmiştir.

Hara'ya 1933 yılında Küheylan, Nevvak, Hamdani, I.Seklavi, II. Seklavi isimli aygırlar getirilmiştir. Irak'tan getirilen II. Seklavi adlı aygır, haralardaki atların, vücut güzelliği ve uyumu ile imtizaç eden yavruların elde edilmesine etki eden belli başlı baba olarak temayüz etmiştir.

İşletmede 2010 yılı Aralık ayı sonu itibarıyla safkan Arap atı yetiştiriciliğine, 106 baş kısrağ ve 12 baş aygır ile devam edilmektedir.

5.4 Anadolu Tarım İşletmesi (Çifteler Harası)

Haranın kurulu olduğu arazilerin sahibi, Kumarcı Mustafa, Erzurumlu Zorba Selim' in oğlu olup, hükümet tarafından Çifteler'e iskan edilmiştir. Kumarcı Mustafa burada büyük arazi sahibi olmuş, civar köy ve kasaba halkına iyi muamelesi, adil hareketleri ile kendisini sevdirmiş, halk tarafından Sultanönü ayanı seçilmiştir.

II. Sultan Mahmut zamanında orduyu hümayuna yiyecek vermemek, Sarayın emirlerine itaat etmemek suretiyle Sultana isyan etmiş, bunun üzerine şatosu yıkılmış, kendisi 1804 tarihinde idam edilmiştir.

Böylelikle Kumarcı Mustafa'nın mülkü Saltanata intikal etmiştir. Bu araziler üzerinde 1815 yılında "Çifteler Hara-i Hümayunu" kurulmuştur.

Çeşitli vesilelerle hizmetine ara verilen Hara 1934 yılında tekrar faaliyete geçmiştir.

Anadolu Tarım İşletmesinin yetiştirdiği Satvet (Akbatır- 4.Kemiyetülirak) isimli at Milenyum öncesi yüzyılın atı seçilmiş, birçok şampiyon tayın babasıdır.

1937 yılında Arabistan'dan satın alınan safkan Arap atlarından 48 baş kısrağ ile 4 baş aygır Çifteler Harasına verilmiştir. Bu aygırlar, Küheylan Dabi, Alkuruş, Hilalüzzaman, Kuruş Şatra'dır. Kısrağlar ise Mebruke, Şerzetülhavva, Mahide, Şahide, Gufre, Kemiyetülirak, Mencule, Sabika isimli familyalardır.

Anadolu Tarım İşletmesi yetiştirmesi olan ve koşmadan damızlık aygır olarak kullanılan 25. Hilalüzzaman birçok şampiyon tayın babasıdır.

1986 yılında ismi Anadolu Tarım İşletmesi olarak değiştirilmiştir. İşletmede 115 baş kısrağ, 10 baş aygır ile safkan Arap atı yetiştiriciliği yapılmaktadır.

5.5 TİGEM Safkan Arap Atı Yetiştiriciliğinin Değerlendirilmesi

TİGEM, dünyadaki en önemli safkan Arap atı yetiştiriciliği ve ıslahı yapılan merkezlerden birisidir. Yıllardan beri yaptığı ıslah çalışmaları ile safkan Arap atı yetiştiriciliğinde dünyada

haklı bir üne sahip olmuştur. Arap atının ülkemizdeki varlığı ve safiyetinin devamı açısından, TİGEM'in bu faaliyetini etkinliğini artırarak sürdürmesi önemli görülmektedir.

6. TEŞEBBÜSÜN YERLİ VE ULUSLARARASI RAKİPLERİYLE VEYA BENZER FAALİYET GÖSTEREN KURULUŞLARLA KARŞILAŞTIRMALARI

Ülkemizin 2010 yılındaki 1 Trilyon 105 Milyar TL gayri safi yurt içi hasıla değeri içerisinde tarım sektörü %8'lik bir pay ile 88 Milyar 429 Milyon TL olarak yerini almıştır. Tarım sektörü içerisinde %12,6'lık bir pay ile canlı hayvan pazar değeri 11 Milyar 188 Milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Ancak, yurt içi damızlık hayvan ticaretinin ekonomik değeri bilinmemektedir.

TİGEM'in 2010 yılı tarımsal ürün satış hasılası 350 Milyon 790 Bin TL olarak gerçekleşmiştir. Bu miktar ülkemiz tarım sektörünün satış hasılasının ancak %0,4'ünü oluşturmaktadır. TİGEM hayvancılığının 2010 yılı toplam satış hasılası 109 Milyon 790 Bin TL gerçekleşerek, toplam hasılanın %31'ini, damızlık hayvan satış hasılası ise hayvancılık hasılasının %44'ünü oluşturmuştur.

	TL
Türkiye Toplam Hâsılası	1.105.101.000.000
Türkiye Tarım Sektörü Satış Hâsılası	88.429.000.000
Türkiye Hayvancılık Sektörünün Satış Hâsılası	11.188.000.000
TİGEM'in Toplam Satış Hâsılası	350.069.143
TİGEM Hayvancılığının Toplam Hâsılası	109.790.347
TİGEM Damızlık Hayvan Satış Hâsılası	47.806.731

Türü	Hayvancılık Hasılası (TL)	Damızlık Satış Hasılası (TL)	Kendi İçinde Oranı (%)	Damızlık İçindeki Oranı (%)
Sığırcılık	60.586.612	13.698.000	23	29
Koyun	31.372.851	16.406.847	52	34
At	17.590.562	17.536.562	100	37
Köpek	112.566	112.566	100	0
Keçi	53.756	0	0	0
Ceylan	52.850	52.756	100	0
TOPLAM	109.769.197	47.806.731	44	100

Ülkemizde damızlık hayvan yetiştiriciliği kamu kuruluşu olarak TİGEM'den başka Tarım ve Köyişleri Bakanlığına bağlı Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü ile ziraat ve veterinerlik fakültelerinde araştırmaya yönelik olarak yapılmaktadır. TİGEM başta olmak üzere bu kamu kuruluşları dışında 1995 yılına kadar kayıt sistemine bağlı olarak damızlık sığır yetiştiriciliği yapan özel sektör firması neredeyse yok denecek kadar azdır.

Türkiye'de soy kütüğüne katkı sağlayacak nitelikte kayıt tutma çalışmaları İtalya ve Almanya hükümetleri ile ortak yürütülen projelerle başlamıştır. İtalya hükümetinin desteklediği Türk Anafi-Süt Sığırcılığını Geliştirme Projesi (ANAFI) 1989–1994 yılları arasında 9 ilde (Aydın, Balıkesir, Burdur, Isparta, İzmir, Denizli, Manisa, Muğla ve Uşak) yürütülmüştür. 1995 yılında başlayan ve Almanya Hükümeti ile ortak yürütülen Sığır Yetiştiriciliği Enformasyon Sistemi Projesi (GTZ) ise 7 ilde (Bursa, Edirne, Kırklareli, Konya, Sakarya, Samsun ve Tekirdağ) yürütülmüş ve 2000 yılında sona ermiştir.

Her iki projenin de amacı Türkiye'de bir kayıt sistemi oluşturmak ve bu kayıt sistemini yürütecek birliklerin kurulmasını sağlamaktır. Nitekim bu projeler ile yetiştiriciler örgütlenmeye yönlendirilmiş, 1995 yılından itibaren Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birlikleri kurulmaya başlanmıştır. Kurulan 16 il birliği 1998 yılında bir araya gelerek üst örgütleri olan Türkiye Damızlık Sığır Yetiştiricileri Merkez Birliği'ni kurmuştur. 2010 yılı Aralık ayı itibariyle Merkez Birliği'ne üye il birliği sayısı 76'ya ulaşmıştır.

Ülkemizde 1995 yılından sonra özel sektör firmaları tarafından damızlık hayvan yetiştiriciliği yapan işletmelerin sayıları her yıl artmaktadır. Bu işletme sayılarının artması ile ülkemizde aile işletmeciliği şeklinde sürdürülen hayvan yetiştiriciliği yerini daha profesyonel ve büyük kapasiteli işletmelere devretmeye başlamıştır. Bu işletmelerin ekonomik büyüklüklerinin belirlenebileceği resmi bir veri olmadığı için TİGEM ile değerlendirilmeleri yapılamamaktadır.

TİGEM'in 2010 yılındaki toplam satış hâsılası 350 Milyon 70 Bin TL olarak gerçekleşmiştir.

Sonuç olarak TİGEM, Cumhuriyetimizin ilk kuruluş yıllarından bugüne kadar, damızlık hayvan sektöründeki en önemli pay sahibi kuruluş olarak faaliyetlerini sürdürmüştür.